

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (stora avdelningen)

den 18 april 2024*

”Begäran om förhandsavgörande – Artikel 102 FEUF – Effektivitetsprincipen – Skadeståndstalan enligt nationell rätt för överträdelse av konkurrensrättsliga bestämmelser – Direktiv 2014/104/EU – För sent införlivande av direktivet – Tillämpning i tiden – Artikel 10 – Preskriptionsfrist – Regler om tidpunkten då fristen börjar löpa (*dies a quo*) – Upphörande av överträdelsen – Kännedom om de uppgifter som krävs för att kunna väcka skadeståndstalan – Offentliggörande i *Europeiska unionens officiella tidning* av en sammanfattning av Europeiska kommissionens beslut i vilket den konstaterar en överträdelse av konkurrensreglerna – Bindande verkan av ett kommissionsbeslut som ännu inte har blivit slutligt – Preskriptionsfristen ska tillfälligt upphöra att löpa eller avbrytas under kommissionens utredning eller fram till det att beslutet blir slutligt”

I mål C-605/21,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Městský soud v Praze (Stadsdomstolen i Prag, Tjeckien) genom beslut av den 29 september 2021, som inkom till domstolen den 30 september 2021, i målet

Heureka Group a.s.

mot

Google LLC,

meddelar

DOMSTOLEN (stora avdelningen)

sammansatt av ordföranden K. Lenaerts, vice-ordföranden L. Bay Larsen, avdelningsordförandena A. Arabadjiev (referent), A. Prechal, E. Regan, T. von Danwitz och Z. Csehi samt domarna J.-C. Bonichot, S. Rodin, J. Passer, D. Gratsias, M.L. Arastey Sahún och M. Gavalec,

generaladvokat: J. Kokott,

justitiesekreterare: handläggaren M. Krausenböck,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 20 mars 2023,

* Rättegångsspråk: tjeckiska.

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Heureka Group a.s., genom L. Duffek, L. Kačerová, J. Měkota, M. Olík och V. Podešva, advokāti,
- Google LLC, genom R. Neruda, P.J. Pipková, J. Šturm, P. Vohnický och M. Vojáček, advokāti, samt genom A. Komninos, dikigoros,
- Europeiska kommissionen, genom N. Khan, G. Meessen och P. Němečková, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 21 september 2023 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 102 FEUF, av artiklarna 10, 21.1 och 22 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/104/EU av den 26 november 2014 om vissa regler som styr skadeståndstalan enligt nationell lagstiftning för överträdelser av konkurrensrättsliga bestämmelser i medlemsstaterna och i Europeiska unionen (EUT L 349, 2014, s. 1), och av effektivitetsprincipen.
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan, å ena sidan, Heureka Group a.s. (nedan kallat Heureka), vilket är ett tjeckiskt bolag som är verksamt på marknaden för tjänster i fråga om prisjämförelser, och, å andra sidan, Google LLC. Målet rör ersättning för den skada som bolaget påstår sig ha lidit till följd av en överträdelse av artikel 102 FEUF som begåtts av Google och dess moderbolag Alphabet Inc., och som fastställts av Europeiska kommissionen i ett beslut som ännu inte har blivit slutligt.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Förordning (EG) nr 1/2003

- 3 I artikel 16 i rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna [101 och 102 FEUF] (EGT L 1, 2003, s. 1), med rubriken ”Enhetlig tillämpning av gemenskapens konkurrensrätt”, föreskrivs följande:

”1. När nationella domstolar fäller avgöranden om sådana avtal, beslut eller förfaranden enligt artikel [101] eller artikel [102 FEUF] som redan är föremål för ett beslut av kommissionen får de inte fatta beslut som strider mot det beslut som kommissionen har fattat. De måste också undvika att fatta beslut som skulle strida mot ett beslut som övervägs av kommissionen i förfaranden som den har inlett. I detta syfte får den nationella domstolen bedöma om det är nödvändigt att vilandeförklara saken. Denna skyldighet påverkar inte tillämpningen av de rättigheter och skyldigheter som avses i artikel [267 FEUF].

2. När medlemsstaternas konkurrensmyndigheter fäller avgöranden om sådana avtal, beslut eller förfaranden enligt artikel [101] eller artikel [102 FEU] som redan är föremål för ett beslut av kommissionen får de inte fatta beslut som strider mot beslut som kommissionen har fattat.”

Direktiv 2014/104

4 Artikel 2 i direktiv 2014/104 har rubriken ”Definitioner”, och där föreskrivs följande:

”I detta direktiv gäller följande definitioner:

...

8. *konkurrensmyndighet*: kommissionen eller en nationell konkurrensmyndighet, eller båda om sammanhanget så kräver.

...

11. *överträdelsebeslut*: ett beslut av en konkurrensmyndighet eller överprövningsdomstol som fastställer att en överträdelse av konkurrensrätten har begåtts.

12. *slutligt överträdelsebeslut*: ett överträdelsebeslut som inte kan, eller som inte längre kan, bli föremål för ansökan om förnyad prövning genom ordinära rättsmedel.

...”

5 I artikel 9 i detta direktiv, med rubriken ”Verkan av nationella beslut”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska se till att en överträdelse av konkurrensrätten som en nationell konkurrensmyndighet eller en överprövningsdomstol har slagit fast i ett slutligt beslut ska anses vara ett faktum som inte kan vederläggas vid skadeståndstalan som väcks vid deras nationella domstolar enligt artikel 101 eller 102 [FEUF] eller nationell konkurrensrätt.

2. Medlemsstaterna ska se till att, om ett slutligt beslut som avses i punkt 1 antas i en annan medlemsstat, det slutliga beslutet i enlighet med nationell rätt får ges in till deras nationella domstolar som åtminstone prima facie-bevis för att en överträdelse av konkurrensrätten ägt rum och i förekommande fall får bedömas tillsammans med alla andra bevis som parterna lagt fram.

3. Denna artikel påverkar inte de rättigheter och skyldigheter som avses i artikel 267 [FEUF].”

6 I artikel 10 i nämnda direktiv med rubriken ”Preskriptionsfrister” anges följande:

”1. Medlemsstaterna ska i enlighet med denna artikel fastställa regler för preskriptionsfrister för väckande av skadeståndstalan. De reglerna ska fastställa när preskriptionsfristen börjar löpa, dess löptid och under vilka förhållanden den ska avbrytas eller tillfälligt upphöra att löpa.

2. Preskriptionsfristerna får inte börja löpa förrän överträdelsen av konkurrensrätten har upphört och käranden fått kännedom om, eller rimligtvis kan förväntas ha fått kännedom om

a) beteendet och det faktum att det utgör en överträdelse av konkurrensrätten,

- b) det faktum att överträdelsen av konkurrensrätten orsakat honom eller henne skada, och
- c) överträdarens identitet.

3. Medlemsstaterna ska se till att preskriptionsfristerna för väckande av skadeståndstalan har en löptid på minst fem år.

4. Medlemsstaterna ska se till att en preskriptionsfrist tillfälligt upphör att löpa eller, beroende på nationell rätt, avbryts, om en konkurrensmyndighet vidtar åtgärder inom ramen för en utredning eller ett förfarande med avseende på en överträdelse av konkurrensrätten som skadeståndstalan avser. Det tillfälliga avbrottet i preskriptionsfristen ska upphöra tidigast ett år efter det att överträdelsebeslutet har blivit slutligt eller efter det att förfarandet avslutats på något annat sätt.”

- 7 I artikel 21.1 i samma direktiv föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 27 december 2016. De ska genast överlämna texten till dessa bestämmelser till kommissionen.

...”

- 8 I artikel 22 i direktiv 2014/104, med rubriken ”Tillämplighet i tiden”, föreskrivs följande:

”1. Medlemsstaterna ska säkerställa att de nationella bestämmelser som antas i enlighet med artikel 21 i syfte att följa de materiella bestämmelserna i detta direktiv inte ska tillämpas retroaktivt.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att de nationella bestämmelser som antas i enlighet med artikel 21, utöver de bestämmelser som avses i punkt 1, inte ska tillämpas på skadeståndstalan som väckts vid en nationell domstol före den 26 december 2014.”

Tjeckisk rätt

- 9 I 620 § punkt 1 i zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (lag nr 89/2012 om civillagen) föreskrivs följande:

”De omständigheter som är avgörande för att preskriptionsfristen för rätten till skadestånd ska börja löpa är bland annat kännedom om skadan och om [identiteten hos] den person som är ersättningsskyldig. Detta gäller i tillämpliga delar även för ersättning för ideell skada.”

- 10 I 629 § punkt 1 i denna lag föreskrivs följande:

”Preskriptionsfristen ska vara tre år.”

- 11 Genom Zákon č. 262/2017 Sb., o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže (lag nr 262/2017 om ersättning för skada på konkurrensområdet) (nedan kallad lag nr 262/2017), som syftar till att införliva direktiv 2014/104, trädde i kraft den 1 september 2017. I 9 § punkterna 1–3 i denna lag föreskrivs följande:

”1) Preskriptionsfristen för utövandet av rätten till ersättning för skada enligt denna lag är fem år; bestämmelserna i 629 § och 636 § i civillagen är inte tillämpliga.

2) Preskriptionsfristen ska börja löpa från och med den dag då den berörda personen får kännedom om skadan, [identiteten hos] den person som är skyldig att ersätta skadan och konkurrensbegränsningen, eller bör och kan få kännedom om dessa omständigheter, dock tidigast från och med den dag då konkurrensbegränsningen har upphört.

3) Preskriptionsfristen ska inte löpa under den tid som utredningen av eller förfarandena vid konkurrensmyndigheten avseende samma konkurrensbegränsning pågår eller under ett år räknat från den dag då

a) konkurrensmyndighetens eller en domstols beslut om att det föreligger en sådan konkurrensbegränsning har vunnit laga kraft, eller

b) utredningen, förfarandena vid konkurrensmyndigheten eller förfarandet vid domstolen har avslutats på annat sätt.

...”

12 36 § i denna lag har följande lydelse:

”Förfaranden avseende ersättning för skada som orsakats av en konkurrensbegränsning och förfaranden avseende reglering, enligt förevarande lag, av anspråk mot skadevällare som är skyldiga att gemensamt och solidariskt utge ersättning för skada, om dessa förfaranden har inletts efter den 25 december 2014, ska handläggas i enlighet med denna lag, varvid rättsverkningar av handlingar som utförts inom ramen för förfarandet innan denna lag har trätt i kraft inte berörs.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

13 Den 30 november 2010 inledde kommissionen ett förfarande enligt artikel 102 FEUF mot Google angående ett eventuellt missbruk av dominerande ställning på området för online-sökningar. Samma dag, den 30 november 2010, lade kommissionen fram ett pressmeddelande där den informerade allmänheten om att förfarandet hade inletts.

14 Under år 2013 föreslog Google åtaganden för kommissionen för att undanröja kommissionens betänkligheter.

15 Den 27 maj 2014 publicerade Sdružení pro internetový rozvoj v České republice (SPIR) (förening för utveckling av internet i Tjeckien), i vilken Heureka är medlem, ett pressmeddelande, i vilket föreningen motsatte sig dessa åtaganden.

16 Den 15 april 2015 antog kommissionen ett meddelande om invändningar, riktat till Google, i vilket den drog den preliminära slutsatsen att ifrågavarande förfarande utgjorde ett missbruk av en dominerande ställning och således stred mot artikel 102 FEUF.

17 Den 14 juli 2016 antog kommissionen ett kompletterande meddelande om invändningar och inledde ett förfarande avseende åsidosättande av artikel 102 FEUF mot Alphabet Inc., som är Googles moderbolag.

- 18 Den 27 juni 2017 antog kommissionen beslut C(2017) 4444 final om ett förfarande enligt artikel 102 [FEUF] och artikel 54 i EES-avtalet (ärende AT.39740 – Google Search (Prisjämförelse)). En sammanfattning av detta beslut offentliggjordes den 12 januari 2018 i *Europeiska unionens officiella tidning* (EUT C 9, 2018, s. 11).
- 19 Genom detta beslut konstaterade kommissionen att Google hade missbrukat sin befintliga dominerande ställning på tretton nationella marknader för allmänna söktjänster inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), bland annat marknaden i Tjeckien, genom att minska trafiken från sina sidor med allmänna sökresultat till konkurrerande produktjämförelsetjänster och genom att öka trafiken därifrån till sin egen produktjämförelsetjänst, något som kunde ha eller sannolikt hade konkurrensbegränsande verkningar inte endast på dessa tretton nationella marknader för specialiserad sökning avseende produktjämförelser utan även på de ovannämnda marknaderna för allmänna söktjänster.
- 20 Enligt detta beslut satte Google alltså, i allt väsentligt, systematiskt sin egen prisjämförelsetjänst i främsta led, medan Googles konkurrenters prisjämförelsetjänster fick sin rangordning sänkt i förteckningen över sökresultat.
- 21 När det gäller varaktigheten av Googles påstådda överträdelse inom Tjeckiens territorium konstaterade kommissionen i beslut C(2017) 4444 final att överträdelsen hade inletts i februari 2013 och att den fortfarande hade verkningar den dag då det beslutet antogs, det vill säga den 27 juni 2017. Kommissionen ålade därför Google, i artikel 3 i det angripna beslutet, att inom 90 dagar upphöra med missbruket och att avstå från likvärdiga beteenden som hade samma syfte eller samma resultat.
- 22 Den 1 september 2017 trädde lag nr 262/2017 i kraft. Genom denna införlivades direktiv 2014/104 med tjeckisk rätt.
- 23 I ansökan som inkom till tribunalens kansli den 11 september 2017 väckte Google talan mot beslut C(2017) 4444 final.
- 24 Den 26 juni 2020 väckte Heureka talan vid Městský soud v Praze (Stadsdomstolen i Prag, Tjeckien) och yrkade att Google skulle förpliktas att ersätta den skada som Heureka påstod sig ha lidit till följd av det konkurrensbegränsande beteende som Google enligt beslut C(2017) 4444 final skulle ha ägnat sig åt i Tjeckien under perioden från februari 2013 till den 27 juni 2017. Heureka har gjort gällande att Google har positionerat och visat sin egen prisjämförelsetjänst på bästa möjliga plats i sina allmänna sökresultat, vilket minskade utnyttjandet av den portal för prisjämförelse som Heureka.cz driver.
- 25 Till sitt försvar gjorde Google bland annat gällande att enligt preskriptionsreglerna i obchodní zákoník (handelslagen) – enligt vilka preskriptionsfristen på fyra år börjar löpa från och med den tidpunkt då den skadelidande fick kännedom om eller kunde få kännedom om skadan och om identiteten hos den person som var skyldig att ersätta den – var Heurekas rätt till ersättning preskriberad åtminstone för perioden från februari 2013 till den 25 juni 2016.
- 26 Därvidlag anförde Google att med hänsyn till arten av det påstådda missbruket av dominerande ställning hade Heureka haft möjlighet att känna till såväl överträdaren som den omständigheten att Heureka hade lidit skada långt innan beslut C(2017) 4444 final antogs. Heureka hade nämligen inte kunnat vara ovetande om, bland annat vid läsningen av kommissionens pressmeddelande av den 30 november 2010, att det var Google som drev sökmotorn "Google".

Under alla omständigheter var SPIR:s pressmeddelande av den 27 maj 2014, som nämns ovan i punkt 15, i vilket SPIR uttryckte sitt missnöje med Googles åtaganden till kommissionen, tillräckligt för att preskriptionsfristen skulle börja löpa.

- 27 Den preskriptionsfrist som är tillämplig i förevarande fall började således löpa i februari 2013, det vill säga när den påstådda överträdelsen begicks på tjeckiskt territorium och när den påstådda skadan uppkom, eller i alla fall senast den 27 maj 2014, då SPIR:s pressmeddelande offentliggjordes.
- 28 Enligt Google fanns det inget som hindrade Heureka från att väcka skadeståndstalan tidigare. Det ska därvid preciseras att Heureka i ett sådant fall gradvis hade kunnat öka omfattningen av sitt skadeståndsyrkande i förhållande till att skadan ökade med tiden.
- 29 För det första har den hänskjutande domstolen konstaterat att det eventuella konkurrensbegränsande beteendet i förevarande fall började innan direktiv 2014/104 trädde i kraft, det vill säga den 25 december 2014, och upphörde först efter det att fristen för införlivande av detta direktiv hade löpt ut, det vill säga den 27 december 2016.
- 30 Den hänskjutande domstolen vill således få klarhet i huruvida artikel 10 i detta direktiv är tillämplig på hela den skada som orsakats av den överträdelse av artikel 102 FEUF som är aktuell i det nationella målet, eller endast på skada som uppkommit efter det att direktivet trädde i kraft, alternativt endast på skada som uppkommit efter det att fristen för införlivande av samma direktiv löpt ut.
- 31 För det andra vill den hänskjutande domstolen få klarhet i huruvida artikel 10 i direktiv 2014/104 utgör en materiell bestämmelse, i den mening som avses i artikel 22.1 i direktivet.
- 32 För det tredje hyser den hänskjutande domstolen tvivel om huruvida de tjeckiska reglerna om preskription rörande skadeståndstalan för överträdelser av konkurrensreglerna – vilka var tillämpliga fram till dess att lag nr 262/2017 om införlivande av direktiv 2014/104 trädde i kraft – är förenliga med artikel 10 i detta direktiv och, i förekommande fall, med artikel 102 FEUF och effektivitetsprincipen.
- 33 Den hänskjutande domstolen har i detta avseende inledningsvis understrukit att de preskriptionsregler som är tillämpliga i det nationella målet inte är de regler i handelslagen utan de i civillagen och att det är sistnämnda regler som är de föregående preskriptionsregler som är relevanta i förevarande fall. Enligt 620 § punkt 1 i civillagen ska preskriptionsfristen på tre år börja löpa så snart den skadelidande får kännedom om eller så snart som den skadelidande kan anses ha fått kännedom om identiteten på den person som gjort sig skyldig till överträdelsen och den skada som åsamkats. Vad gäller villkoret avseende kännedom om att det har uppkommit en skada till följd av den aktuella överträdelsen, framgår det av den tolkning av 620 § punkt 1 i civillagen som Nejvyšší soud (Högsta domstolen, Tjeckien) har gjort, att det räcker med kännedom om en delskada för att preskriptionsfristen ska börja löpa. Härmed skulle en skada, särskilt vid kontinuerliga eller upprepade överträdelser, vara delbar och varje ”ny skada” skulle kunna åberopas separat och leda till att en ny preskriptionsfrist börjar löpa.
- 34 Enligt den hänskjutande domstolen skulle detta i förevarande fall innebära att varje allmän sökning på Googles hemsida som ledde till en positionering och en visning av resultat som var förmånligare för Googles prisjämförelsetjänst, innebar att en ny självständig preskriptionsfrist började löpa.

- 35 För det fjärde och slutligen har den hänskjutande domstolen påpekat att det enligt civillagen, för att preskriptionsfristen ska börja löpa, inte krävs att den skadelidande har kännedom om att det aktuella beteendet utgör en överträdelse av konkurrensrätten. Enligt civillagen krävs inte heller att den aktuella överträdelsen ska ha upphört. Slutligen innehåller lagen inte några regler om att preskriptionsfristen vad gäller detta beteende tillfälligt ska upphöra att löpa eller avbrytas under den period som utredningen avser.
- 36 Under dessa omständigheter beslutade Městský soud v Praze (Stadsdomstolen i Prag) att vilandeförklara målet och hänskjuta följande frågor till domstolen:
- ”1) Ska artikel 21.1 i direktiv 2014/104 och de allmänna principerna i unionsrätten tolkas så, att direktiv 2014/104, och särskilt artikel 10 i det direktivet, är direkt eller indirekt tillämpligt på förevarande tvist som rör samtliga ersättningsanspråk på grund av överträdelse av artikel 102 FEUF som inleddes före ikraftträdandet av direktiv 2014/104 och som avslutades efter det att fristen för införlivande av direktivet hade löpt ut, i en situation där även skadeståndstalan väcktes efter det att fristen för införlivande av direktivet hade löpt ut, eller ska de tolkas så, att artikel 10 i direktiv 2014/104 endast är tillämplig på de delar av det omtvistade beteendet (och de delar av skadan som uppkom till följd av det beteendet) som ägde rum efter ikraftträdandet av direktiv 2014/104 och i förekommande fall efter det att fristen för införlivande [av nämnda direktiv] hade löpt ut?
 - 2) Kräver ändamålet och syftet med 2014/104 och/eller artikel 102 FEUF samt effektivitetsprincipen en tolkning av artikel 22.2 i direktiv 2014/104, enligt vilken ’de nationella bestämmelser som antas i enlighet med artikel 21, utöver de bestämmelser som avses i [artikel 22.1]’, är nationella bestämmelser genom vilka artikel 10 i direktiv 2014/104 införlivas, med andra ord omfattas artikel 10 i direktiv 2014/104 och preskriptionsreglerna av punkterna 1 eller 2 i artikel 22 i direktiv 2014/104?
 - 3) Är en nationell lagstiftning och tolkningen av denna förenlig med artikel 10.2 i direktiv 2014/104 och/eller artikel 102 FEUF och effektivitetsprincipen, när den kopplar ’kännedom om att skada vållats’, som är relevant för utgångspunkten för den subjektiva preskriptionsfristen, till den skadelidandes kännedom om ’olika delskador’ som uppstår gradvis över tiden till följd av ett fortlöpande eller fortgående konkurrensbegränsande beteende (eftersom rättspraxis grundar sig på antagandet att den aktuella skadeståndstalan kan delas upp i sin helhet) och med avseende på vilka [skador] utgångspunkten för subjektiva preskriptionsfrister skiljer sig åt, oavsett om den skadelidande har kännedom om den fullständiga omfattningen av den skada som uppstått till följd av den samlade överträdelsen av artikel 102 FEUF, det vill säga en sådan nationell lagstiftning och tolkningen av denna som möjliggör att preskriptionsfristen för skadeståndstalan avseende skada som uppstått till följd av ett konkurrensbegränsande beteende börjar löpa före den tidpunkt då ett sådant beteende, som består i en mer förmånlig positionering och visning av den egna prisjämförelsetjänsten i strid med artikel 102 FEUF, upphör?
 - 4) Utgör artikel 10.2, 10.3 och 10.4 i direktiv 2014/104 och/eller artikel 102 FEUF och effektivitetsprincipen hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken den subjektiva preskriptionsfristen för skadeståndstalan är tre år och börjar löpa från och med den dag då den skadelidande fick kännedom om eller hade kunnat få kännedom om delskadan och om identiteten hos den person som är skyldig att ersätta denna skada, men enligt vilken hänsyn inte ska tas till i) den tidpunkt då överträdelsen av rättigheten upphör, ii) den kännedom som den skadelidande personen har om att beteendet utgör en överträdelse av

konkurrensbestämmelserna samtidigt som iii) preskriptionsfristen på tre år inte tillfälligt upphävs eller avbryts under den period då förfarandet avseende den fortlöpande överträdelsen av artikel 102 FEUF pågår vid kommissionen och iv) det inte föreskrivs någon bestämmelse om att det tillfälliga upphävandet av preskriptionsfristen ska upphöra tidigast ett år efter det att domen om överträdelsen vunnit laga kraft?”

Utvecklingen efter beslutet om hänskjutande och förfarandet vid domstolen

- 37 I sin dom av den 10 november 2021, Google och Alphabet/kommission (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763), ogillade tribunalen i allt väsentligt Googles och Alphabets talan mot beslut C(2017) 4444 final och godkände kommissionens bedömning av marknaden för specialiserad sökning avseende produktjämförelser. När det gäller de nationella marknaderna för allmänna söktjänster fann tribunalen emellertid dels att kommissionen hade grundat sig på alltför vaga överväganden för att motivera förekomsten av, även potentiella, konkurrensbegränsande effekter, dels att Googles och Alphabets invändning, att konsekvensbedömningen var rent spekulativ, skulle godtas för dessa marknader. Tribunalen ogiltigförklarade således detta beslut endast i den del kommissionen hade slagit fast att Google och Alphabet hade gjort sig skyldiga till en överträdelse på 13 nationella marknader för allmänna söktjänster inom EES på grundval av att det uppkommit konkurrensbegränsande effekter på dessa marknader. Tribunalen ogillade talan i övrigt.
- 38 Den 20 januari 2022 överklagade Google och Alphabet tribunalens dom av den 10 november 2021, Google och Alphabet/kommission (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763). Detta överklagande är fortfarande anhängigt.
- 39 Den 22 juni 2022 meddelade domstolen dom i målet Volvo och DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494), i vilken den bland annat uttalade sig om beskaffenheten av artikel 10 i direktiv 2014/104 och bestämmelsens tillämplighet i tiden.
- 40 Genom skrivelse av den 28 juni 2022 delgav EU-domstolen den hänskjutande domstolen denna dom och frågade om den mot bakgrund av den domen önskade vidhålla sin begäran om förhandsavgörande.
- 41 Genom ett skriftligt meddelande som inkom till domstolen den 27 september 2022 meddelade den hänskjutande domstolen att den drog tillbaka den första och den andra frågan i begäran om förhandsavgörande, men vidhöll den tredje och den fjärde frågan.

Prövning av tolkningsfrågorna

- 42 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje och den fjärde frågan, vilka ska prövas tillsammans, för att få klarhet i huruvida artikel 10 i direktiv 2014/104 och/eller artikel 102 FEUF och effektivitetsprincipen ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning, såsom den tolkats av de behöriga nationella domstolarna, i vilken det föreskrivs en preskriptionsfrist på tre år för att väcka en skadeståndstalan för fortlöpande överträdelser av unionens konkurrensregler som
- börjar löpa, oberoende och särskilt för varje delskada som uppkommit till följd av en sådan överträdelse, från och med den tidpunkt då den skadelidande fick kännedom om eller rimligen kan anses ha fått kännedom om att han eller hon har lidit en sådan delskada, och om identiteten

hos den person som är skyldig att ersätta skadan, utan att den skadelidande har fått kännedom om att det aktuella beteendet utgör en överträdelse av konkurrensreglerna och utan att överträdelsen har upphört,

- som inte kan tillfälligt upphöra att löpa eller avbrytas under kommissionens utredning av en sådan överträdelse, och
- som inte heller tillfälligt kan upphöra att löpa, i vart fall inte fram till ett år efter den dag då kommissionens beslut om fastställelse av överträdelsen blir slutligt.

- 43 Det framgår av de uppgifter som den hänskjutande domstolen har lämnat att den bland annat vill få klarhet i huruvida Heureka – som anser sig ha lidit skada till följd av Googles missbruk av sin dominerande ställning på den relevanta marknaden i Tjeckien mellan februari 2013 och den 27 juni 2017, vilket är ett missbruk som fastställts i ett ännu inte slutligt beslut av kommissionen – genom sin talan som väcktes den 26 juni 2020 kan begära ersättning för den skada som orsakats under hela nämnda period, eller om Heurekas rätt till ersättning redan är preskriberad för en del av den perioden.
- 44 Den hänskjutande domstolen erinrar i detta avseende om att 620 § punkt 1 i civillagen, innan direktiv 2014/104 införlivades genom lag nr 262/2017, endast knöt den tidpunkt då preskriptionsfristen, som är tre år enligt 629 § punkt 1 i samma lag, började löpa, till kännedom om skadan och om den som har orsakat den. Dessa bestämmelser tolkades på så sätt att hela den skada som uppkommit under en fortlöpande överträdelse av konkurrensrätten kunde delas upp i delskador, varvid en självständig preskriptionsfrist började löpa för varje delskada. Rätten till skadestånd preskriberades därför enskilt och gradvis.
- 45 Den hänskjutande domstolen har vidare påpekat att den aktuella överträdelsen i förevarande fall påbörjades före den 25 december 2014, vilket är det datum då direktiv 2014/104 trädde i kraft, men upphörde först efter den 27 december 2016, vilket är det datum då införlivandefristen i artikel 21 i direktivet löpte ut. Eftersom direktivet införlivades för sent i den tjeckiska rättsordningen, förefaller denna överträdelse emellertid ha upphört innan lag nr 262/2017 trädde i kraft, det vill säga den 1 september 2017. Talan i det nationella målet väcktes däremot efter sistnämnda datum.
- 46 Under dessa omständigheter är det, för att besvara den tredje och den fjärde frågan, nödvändigt att först pröva huruvida artikel 10 i direktiv 2014/104, till vilken det hänvisas i dessa frågor och som uppställer vissa krav i förhållande till den preskriptionsfrist som är tillämplig på en skadeståndstalan för överträdelser av konkurrensrätten, är tillämplig i tiden. Detta särskilt genom att fastställa hur lång preskriptionsfristen minst ska vara och den tidpunkt då fristen tidigast kan börja löpa samt under vilka omständigheter den tillfälligt ska upphöra att löpa eller avbrytas.
- 47 I detta avseende erinrar domstolen om att artikel 10 i direktiv 2014/104 är en materiell bestämmelse, i den mening som avses i artikel 22.1 i direktivet. Enligt sistnämnda bestämmelse ska medlemsstaterna säkerställa att de nationella bestämmelser som antas i enlighet med artikel 21 i syfte att följa de materiella bestämmelserna i detta direktiv inte ska tillämpas retroaktivt (dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkterna 36 och 47).

- 48 Det ska emellertid erinras om att den nationella rätten, från och med utgången av fristen för införlivande av ett direktiv, ska tolkas konformt med samtliga bestämmelser i direktivet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 4 juli 2006, Adeneler m.fl., C-212/04, EU:C:2006:443, punkt 115, och dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkterna 33 och 77).
- 49 För att avgöra huruvida artikel 10 i direktiv 2014/104 är tillämplig i tiden är det således nödvändigt, för att fastställa den tidsmässiga tillämpligheten av artikel 10 i direktiv 2014/104, att pröva huruvida situationen i det nationella målet hade avslutats före utgången av fristen för införlivande av direktivet eller om den fortsatte att ha verkningar efter utgången av den fristen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 48).
- 50 Med hänsyn till preskriptionsreglernas särdrag, deras beskaffenhet och deras funktionssätt, särskilt i samband med en skadeståndstalan för överträdelse av konkurrensrätten, ska det undersökas huruvida den preskriptionsfrist som fastställts i den nationella rätten och som var tillämplig i det nationella målet fram till den 27 december 2016, hade löpt ut vid utgången av fristen för införlivande av direktiv 2014/104, närmare bestämt detta datum, vilket innebär att det ska fastställas vid vilken tidpunkt nämnda preskriptionsfrist började löpa i enlighet med denna nationella rätt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 49).
- 51 I avsaknad av unionsbestämmelser på området, fram till utgången av fristen för införlivande av direktiv 2014/104, ankommer det nämligen på varje medlemsstat att i sin rättsordning fastställa bestämmelserna för att utöva rätten att begära ersättning för skada som följer av en överträdelse av artiklarna 101 och 102 FEUF, inbegripet bestämmelserna om preskriptionsfrister, förutsatt att likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen iakttas. Effektivitetsprincipen kräver att de bestämmelser som är tillämpliga på en talan som syftar till att säkerställa de rättigheter som enskilda har genom unionsrättens direkta effekt inte medför att det i praktiken blir omöjligt eller orimligt svårt att utöva de rättigheter som följer av unionsrätten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkterna 42 och 43, och dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 50).
- 52 I detta avseende följer det av den sistnämnda principen att en nationell lagstiftning som fastställer från vilken dag preskriptionsfristen börjar löpa, preskriptionsfristens längd och villkoren för att förklara att preskriptionsfristen tillfälligt upphör att löpa eller avbryts, till och med innan fristen för införlivande av direktiv 2014/104 har löpt ut, måste anpassas till konkurrenslagstiftningens särdrag och målet att göra det möjligt för berörda personer att göra gällande sina rättigheter enligt densamma, för att inte helt undergräva den praktiska effekten av artiklarna 101 och 102 FEUF (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 47, och dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 53).
- 53 I detta sammanhang ska det erinras om att artikel 102 FEUF har direkt effekt i förhållandena mellan enskilda och ger rättigheter för enskilda som de nationella domstolarna är skyldiga att skydda (dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkt 38 och där angiven rättspraxis).

- 54 Den fulla verkan av artikel 102 FEUF, och särskilt den ändamålsenliga verkan av det förbud som stadgas i denna artikel, skulle undergrävas om det, på grund av den nationella lagstiftning som fastställer den tidpunkt då preskriptionsfristen börjar löpa, dess varaktighet och villkoren för att avbryta preskriptionsfristen, är omöjligt eller orimligt svårt för en person att begära ersättning för en skada som denne orsakats av ett företags missbruk av sin dominerande ställning som kan begränsa eller snedvrída konkurrensen. Rätten för var och en att begära ersättning för en sådan skada förstärker nämligen den operativa verkan av unionens konkurrensregler och avskräcker från missbruk av dominerande ställning som kan begränsa eller snedvrída konkurrensen, och kan därmed också bidra till att bevara en effektiv konkurrens inom Europeiska unionen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 28 mars 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, punkterna 39 och 41 samt där angiven rättspraxis).
- 55 Det framgår emellertid av rättspraxis att det i praktiken skulle bli omöjligt eller orimligt svårt att utöva denna rätt om de preskriptionsfrister som är tillämpliga på en skadeståndstalan för överträdelse av konkurrensrättsliga bestämmelser började löpa innan överträdelsen har upphört och den skadelidande fått kännedom om, eller rimligtvis kan förväntas ha fått kännedom om, de uppgifter som krävs för att denne ska kunna väcka en skadeståndstalan (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkterna 56, 57 och 61).
- 56 För det första ska det, vad gäller det första villkoret avseende överträdelsens upphörande, påpekas att det framgår av domstolens fasta praxis att väckande av skadeståndstalan för överträdelse av unionens konkurrensrätt i princip kräver att det utförs en komplicerad faktaanalys och ekonomisk analys (dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 54 och där angiven rättspraxis).
- 57 Tvister avseende överträdelse av konkurrensrätten kännetecknas av en informationsasymmetri till nackdel för den skadelidande, vilket gör det svårare för denne att erhålla dessa uppgifter än för konkurrensmyndigheterna att erhålla de uppgifter som är nödvändiga för att de ska kunna utöva sin befogenhet att tillämpa konkurrensrätten (dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 55).
- 58 Det är dessutom ofta särskilt svårt för den skadelidande att styrka förekomsten och omfattningen av en sådan överträdelse samt den skada som följer därav innan överträdelsen har upphört.
- 59 Under dessa omständigheter är kravet, att preskriptionsfristen inte kan börja löpa innan den berörda överträdelsen har upphört, nödvändigt för att den skadelidande ska kunna identifiera och bevisa överträdelsens förekomst, omfattning och varaktighet, samt omfattningen av den skada som överträdelsen orsakat och orsakssambandet mellan skadan och överträdelsen, och således faktiskt kunna utöva sin rätt att begära full ersättning enligt artiklarna 101 och 102 FEUF.
- 60 Särskilt med hänsyn till komplexiteten i beräkningen av skadan i konkurrensrättsliga mål när överträdelsen fortfarande pågår, skulle kravet att den skadelidande gradvis höjer beloppet för ersättningsanspråket allteftersom ytterligare skador uppkommer som en följd av överträdelsen, göra det i praktiken omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten till full ersättning.
- 61 För det andra erinrar domstolen att en talan om skadestånd för överträdelse av dessa regler (*private enforcement*), på samma sätt som offentliga myndigheters tillämpning av unionens konkurrensregler (*public enforcement*), utgör en integrerad del av systemet för genomförande av

konkurrensreglerna, som syftar till att bestraffa företagets konkurrensbegränsande beteenden och avskräcka dem från sådana beteenden (dom av den 6 oktober 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, punkt 37 och där angiven rättspraxis).

- 62 Domstolen vill i detta avseende påpeka att preskriptionsregler som föreskriver en preskriptionsfrist på tre år och för vilken tidpunkten då fristen börjar löpa (*dies a quo*) börjar löpa innan det att en enda och fortlöpande överträdelse upphör, och som inte kan tillfälligt upphöra att löpa eller avbrytas under kommissionens undersökning, medför att denna frist löper ut långt innan kommissionen antar ett beslut i vilket överträdelsen fastställs. Detta påverkar i sin tur direkt möjligheten för den skadelidande att väcka skadeståndstalan till följd av ett sådant beslut (*follow-on damages*) och kan följaktligen medföra att det blir orimligt svårt för denne att utöva rätten att begära full ersättning. Det är nämligen i allmänhet svårt för den skadelidande att visa att artikel 101.1 FEUF eller artikel 102 FEUF har åsidosatts om kommissionen eller en nationell myndighet inte har fattat något beslut.
- 63 I likhet med vad generaladvokaten har påpekat i punkt 118 i sitt förslag till avgörande, ska det vidare erinras om att den omständigheten att det, såsom ett villkor för att preskriptionsfristen ska börja löpa, krävs att överträdelsen ska ha upphört, har en avskräckande verkan och medför att den som begått överträdelsen snabbare upphör med den. Så är däremot inte fallet med en reglering som, vid en skadeståndstalan för en överträdelse av konkurrensrätten, inte beaktar detta villkor, utan gör det möjligt att dela upp preskriptionen utifrån flera på varandra följande tidpunkter då fristen börjar löpa (*dies a quo*). En sådan reglering medför följaktligen att preskriptionsfristerna löper ut för en viss del av den skada som orsakats av den aktuella överträdelsen.
- 64 Vad gäller det andra villkoret, vilket, såsom framgår av den rättspraxis som angetts i punkt 55 ovan, ska vara uppfyllt för att preskriptionsfristen ska börja löpa, det vill säga att den skadelidande har fått kännedom om de uppgifter som är nödvändiga för att väcka skadeståndstalan för överträdelser av konkurrensreglerna, erinrar domstolen om att dessa uppgifter inbegriper förekomsten av en överträdelse av konkurrensrätten, förekomsten av en skada, orsakssambandet mellan skadan och överträdelsen samt överträdarens identitet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 60).
- 65 I avsaknad av sådana uppgifter är det nämligen extremt svårt, för att inte säga omöjligt, för den skadelidande att erhålla ersättning för den skada som överträdelsen orsakat honom eller henne.
- 66 Det ankommer härvidlag på den nationella domstol vid vilken skadeståndstalan väckts att fastställa vid vilken tidpunkt den skadelidande rimligen kan anses ha fått kännedom om sådana uppgifter. Det ska nämligen erinras om att den nationella domstolen är ensam behörig att fastställa och bedöma de faktiska omständigheterna i det nationella målet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 31 januari 2023, Puig Gordi m.fl., C-158/21, EU:C:2023:57, punkt 61 och där angiven rättspraxis). Det står emellertid EU-domstolen fritt att när den avger ett förhandsavgörande bidra med preciseringar för att vägleda den nationella domstolen vid denna bedömning.
- 67 Det framgår således av rättspraxis att denna tidpunkt i princip sammanfaller med dagen för offentliggörandet av sammanfattningen av kommissionens beslut i *Europeiska unionens officiella tidning* (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 71).

- 68 Offentliggörandet i *Europeiska unionens officiella tidning* av en rättsakt från en unionsinstitution på unionens samtliga officiella språk garanterar nämligen att såväl fysiska som juridiska personer har möjlighet att ta del av rättsakten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 mars 2023, Deutsche Bank (Konkurrensbegränsande samverkan – Räntederivat i euro), C-198/22 och C-199/22, EU:C:2023:166, punkt 49 och där angiven rättspraxis).
- 69 Inom ramen för en skadeståndstalan som väckts till följd av ett slutligt beslut av kommissionen, ligger det i rättssäkerhetens intresse att anknyta till en sådan objektiv omständighet, såsom offentliggörandet i *Europeiska unionens officiella tidning* av sammanfattningen av detta beslut, eftersom detta, förutsatt att den aktuella överträdelsen har upphört, gör det möjligt att fastställa från vilken tidpunkt preskriptionsfristen börjar löpa, såväl för företag som har deltagit i en konkurrensbegränsande samverkan som för de som har lidit skada (se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 mars 2023, Deutsche Bank (Konkurrensbegränsande samverkan – Räntederivat i euro), C-198/22 och C-199/22, EU:C:2023:166, punkt 48).
- 70 Därvidlag är det emellertid inte uteslutet att en person som har lidit skada till följd av en överträdelse av konkurrensrättsliga bestämmelser kan få kännedom om uppgifter som är absolut nödvändiga för att väcka skadeståndstalan långt innan sammanfattningen av kommissionens beslut offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning* (se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 mars 2023, Deutsche Bank (Konkurrensbegränsande samverkan – Räntederivat i euro), C-198/22 och C-199/22, EU:C:2023:166, punkt 44 och där angiven rättspraxis).
- 71 Det ankommer emellertid på den person mot vilken skadeståndstalan har väckts att visa att så är fallet.
- 72 I förevarande fall är det emellertid fråga om vilka verkningar offentliggörandet i *Europeiska unionens officiella tidning* av sammanfattningen av ett kommissionsbeslut – som ännu inte har blivit slutligt och i vilket en överträdelse av konkurrensreglerna fastställs – har för fastställandet av den tidpunkt då preskriptionsfristen börjar löpa (*dies a quo*). Till skillnad från i de mål som gav upphov till dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494), och beslut av den 6 mars 2023, Deutsche Bank (Konkurrensbegränsande samverkan – Räntederivat i euro) (C-198/22 och C-199/22, EU:C:2023:166), i vilka kommissionens beslut hade blivit slutligt, har kommissionens beslut C(2017) 4444 final i förevarande fall, såsom framgår av punkterna 37 och 38 ovan, inte blivit slutligt. Google och Alphabet har nämligen väckt talan om ogiltigförklaring av detta beslut vid tribunalen, vars dom, som endast delvis biföll överklagandet, i sin tur har överklagats av dessa bolag. Detta förfarande är ännu anhängigt vid domstolen.
- 73 I detta avseende bör det erinras om att unionsinstitutionernas rättsakter i princip presumeras vara lagenliga och därmed ge upphov till rättsverkningar så länge de inte har ogiltigförklarats eller återkallats (se, för ett liknande resonemang, dom av den 5 oktober 2004, kommissionen/Grekland, C-475/01, EU:C:2004:585, punkt 18 och där angiven rättspraxis). Denna princip innebär även en skyldighet för alla rättssubjekt i unionsrätten att erkänna att nämnda rättsakter är fullt giltiga så länge som domstolen inte har fastslagit deras rättsstridighet och att godta att de verkställs så länge som domstolen inte har beslutat att skjuta upp deras verkställighet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 juni 1988, kommissionen/Grekland, 63/87, EU:C:1988:285, punkt 10, och dom av den 21 september 1989, Hoechst/kommissionen, 46/87 och 227/88, EU:C:1989:337, punkt 64).

- 74 Enligt artikel 16.1 första meningen i förordning nr 1/2003 får nationella domstolar, när de faller avgöranden om avtal, beslut eller förfaranden enligt artikel 101 FEUF eller artikel 102 FEUF som redan är föremål för ett beslut av kommissionen, inte fatta beslut som strider mot det beslut som kommissionen har fattat. Artikel 16.1 kräver emellertid inte att kommissionens beslut har blivit slutligt för att den nationella domstolen ska vara skyldig att följa beslutet. Nämnda artikel 16.1 skiljer sig i detta avseende från artikel 9 i direktiv 2014/104, enligt vilken beslut som fattas av nationella konkurrensmyndigheter endast får bevisvärde när de har blivit slutliga. Denna skillnad mellan dessa båda bestämmelser motiveras just av den bindande karaktären hos unionsinstitutionernas beslut.
- 75 I punkt 42 i domen av den 6 oktober 2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800), fann domstolen visserligen att överträdelsen av de berörda konkurrensreglerna måste styrkas i ett kommissionsbeslut som har blivit slutligt eller har fastställts självständigt vid den berörda nationella domstolen, för att en juridisk enhet som tillhör en ekonomisk enhet ska kunna hållas ansvarig, när kommissionen inte har antagit något beslut om förekomsten av en överträdelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 oktober 2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, punkt 42). Dessa överväganden avser emellertid endast de två mest uppenbara fall i vilka en skadeståndstalan kan väckas.
- 76 I förevarande fall har skadeståndstalan, till skillnad från det mål som avgjordes genom domen av den 6 oktober 2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800), som avsåg ett slutligt beslut av kommissionen, väckts till följd av ett kommissionsbeslut som inte blivit slutgiltigt, eftersom det har varit föremål för en talan om ogiltigförklaring vid tribunalen, vars dom har överklagats till domstolen.
- 77 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkterna 54 och 62 i sitt förslag till avgörande har ett kommissionsbeslut som ännu inte blivit slutligt, i vilket en överträdelse av konkurrensrätten konstateras, bindande verkan så länge det inte har ogiltigförklarats. Därtill ankommer det på den nationella domstolen att dra lämpliga slutsatser av detta i det förfarande som den har att avgöra. En skadelidande kan således basera sig på de konstateranden som gjorts i ett sådant beslut till stöd för sin skadeståndstalan.
- 78 Oberoende av om kommissionens beslut har blivit slutligt eller inte kan man, från och med offentliggörandet av sammanfattningen av beslutet i *Europeiska unionens officiella tidning*, och under förutsättning att den aktuella överträdelsen har upphört, i princip rimligen anse att den skadelidande har tillgång till alla uppgifter som är nödvändiga för att vederbörande ska kunna väcka en skadeståndstalan inom rimlig tid, inklusive de uppgifter som är nödvändiga för att fastställa omfattningen av den eventuella skada som han eller hon har lidit till följd av den aktuella överträdelsen. Detta offentliggörande gör det nämligen i allmänhet möjligt att konstatera att det föreligger en överträdelse. Den skadelidande kan dessutom, på grundval av detta konstaterande och de uppgifter som han eller hon förfogar över, fastställa omfattningen av den skada som vederbörande eventuellt har lidit till följd av denna överträdelse.
- 79 Vad gäller frågan huruvida artikel 102 FEUF och effektivitetsprincipen innebär att preskriptionsfristen tillfälligt upphör att löpa eller avbryts under kommissionens utredning, konstaterar domstolen, i likhet med vad som framgår av punkt 62 ovan, att en preskriptionsfrist på tre år, som börjar löpa innan det att den enda och fortlöpande överträdelsen har upphört, och som inte kan tillfälligt upphöra att löpa eller avbrytas under kommissionens utredning, kan löpa ut även redan innan förfarandet vid kommissionen har avslutats, vilket skulle göra det orimligt svårt eller till och med omöjligt att göra gällande rätten till full ersättning genom att väcka en

skadeståndstalan till följd av ett beslut av kommissionen. Att preskriptionsfristen tillfälligt upphör att löpa eller avbryts under kommissionens utredning är nämligen i princip nödvändigt för att den skadelidande, bland annat efter denna utredning, ska kunna bedöma huruvida en överträdelse av konkurrensrätten har begåtts, få kännedom om dess omfattning och varaktighet, och grunda sig på detta konstaterande inom ramen för en senare skadeståndstalan.

- 80 Eftersom en skadelidande, såsom framgår av punkt 77 ovan, till stöd för sin skadeståndstalan kan stödja sig på konstateranden i ett kommissionsbeslut som inte har blivit slutligt, ska artikel 102 FEUF och effektivitetsprincipen däremot inte anses innebära ett krav på att preskriptionsfristen fortsätter att tillfälligt ha upphört att löpa fram till den tidpunkt då kommissionens beslut har blivit slutligt. Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 70 i sitt förslag till avgörande har den nationella domstolen visserligen möjlighet att vilandeförklara förfarandet till dess att kommissionens beslut har blivit slutligt, när den anser detta vara lämpligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, men den är på intet sätt skyldig att göra detta så länge som den inte avviker från detta avgörande.
- 81 Mot bakgrund av övervägandena i punkterna 51–80 i förevarande dom konstaterar domstolen att sådana preskriptionsregler som de som är aktuella i det nationella målet, enligt vilka preskriptionsfristen på tre år börjar löpa oberoende och särskilt för varje delskada som uppkommit till följd av en sådan överträdelse, från och med den tidpunkt då den skadelidande fick kännedom om eller rimligen kan anses ha fått kännedom om att han eller hon har lidit en delskada, och om identiteten hos den person som är skyldig att ersätta skadan, utan att det är nödvändigt att den skadelidande har fått kännedom om att det aktuella beteendet utgör en överträdelse av konkurrensreglerna, och enligt vilken denna frist inte kan tillfälligt upphöra att löpa eller avbrytas under kommissionens utredning av en sådan överträdelse, gör det i praktiken omöjligt eller orimligt svårt att utöva rätten att begära ersättning för den skada som lidits på grund av denna överträdelse.
- 82 Det är följaktligen genom att bortse från de delar av dessa preskriptionsregler som är oförenliga med artikel 102 FEUF och som är oförenliga med effektivitetsprincipen som det ska undersökas huruvida den preskriptionsfrist som fastställts i nationell rätt, och som var tillämplig i det nationella målet fram till den 27 december 2016, hade löpt ut vid utgången av fristen för införlivande av direktiv 2014/104, närmare bestämt detta datum.
- 83 I förevarande fall offentliggjordes sammanfattningen av beslut C(2017) 4444 final i *Europeiska unionens officiella tidning* den 12 januari 2018, vilket innebär att det, med förbehåll för den hänskjutande domstolens prövning, rimligen kan anses att Heureka vid denna tidpunkt hade fått kännedom om alla uppgifter som var nödvändiga för att kunna väcka en skadeståndstalan. Om Google har för avsikt att bestrida detta konstaterande genom att göra gällande att Heureka hade kännedom om dessa uppgifter långt före nämnda datum, så ankommer det på Google att vid den hänskjutande domstolen visa att så faktiskt var fallet.
- 84 Det framgår dessutom av artikel 1 i beslut C(2017) 4444 final att den i det nationella målet aktuella överträdelsen inleddes i februari 2013 och att den ännu inte hade upphört när detta beslut antogs, det vill säga den 27 juni 2017, och kommissionen hade inte heller konstaterat något avbrott i Googles beteende under den perioden. Kommissionen ålade för övrigt Google, i artikel 3 i nämnda beslut, att upphöra med sitt agerande inom 90 dagar.

- 85 Såsom generaladvokaten i allt väsentligt har påpekat i punkt 91 i sitt förslag till avgörande bestod den påstådda överträdelsen i ett fortlöpande beteende som syftade till att uppnå ett enda ekonomiskt mål och syfte, nämligen att på sina sidor med allmänna sökresultat, positionera och visa sin egen prisjämförelsetjänst på ett mer förmånligt sätt, i syfte att öka trafiken till denna jämförelsetjänst, till nackdel för konkurrerande produktjämförelsetjänster.
- 86 Oavsett vid vilken tidpunkt Heureka kan anses ha fått kännedom om de uppgifter som var nödvändiga för att väcka en skadeståndstalan, vare sig denna tidpunkt var dagen för offentliggörandet av sammanfattningen av beslut C(2017) 4444 final i *Europeiska unionens officiella tidning* eller en tidpunkt före detta datum, kunde preskriptionsfristen inte börja löpa före den 27 juni 2017, eftersom den påstådda överträdelsen i det nationella målet, såsom framgår av artiklarna 1 och 3 i beslut C(2017) 4444 final, inte hade upphört vid denna senare tidpunkt. Det ankommer under alla omständigheter på den hänskjutande domstolen att kontrollera det exakta datum då överträdelsen upphörde.
- 87 Härav följer att vid utgången av fristen för införlivande av direktiv 2014/104, det vill säga den 27 december 2016, hade preskriptionsfristen inte bara ännu inte löpt ut utan den hade inte ens börjat löpa.
- 88 Den situation som är i fråga i det nationella målet hade alltså inte avslutats före utgången av fristen för införlivande av direktivet, vilket innebär att artikel 10 i direktivet är tillämplig i tiden (*ratione temporis*) i förevarande fall. Den tredje och den fjärde frågan ska således besvaras på grundval inte bara av artikel 102 FEUF och effektivitetsprincipen, utan även av artikel 10 i direktiv 2014/104.
- 89 I detta avseende framgår det av punkterna 51–81 ovan att sådana preskriptionsregler som de som avses i den tredje och den fjärde frågan är oförenliga med artikel 102 FEUF och med effektivitetsprincipen, och detta dels eftersom preskriptionsfristen på tre år börjar löpa oberoende och särskilt för varje delskada som uppkommit till följd av den aktuella överträdelsen från och med den tidpunkt då den skadelidande får kännedom om eller rimligen kan anses ha fått kännedom om att han eller hon har lidit en delskada, och om identiteten hos den person som är skyldig att ersätta denna skada, varvid det inte är nödvändigt att överträdelsen har upphört och att denna person har fått kännedom om att det berörda beteendet utgör en överträdelse av konkurrensreglerna, dels eftersom denna frist inte kan tillfälligt upphöra att löpa eller avbrytas under kommissionens utredning av en sådan överträdelse.
- 90 Det framgår dessutom av den klara ordalydelsen i artikel 10.2 och 10.4 i direktiv 2014/104 att sådana regler även är oförenliga med denna bestämmelse.
- 91 Enligt den andra meningen i artikel 10.4 i direktiv 2014/104 krävs numera att det tillfälliga avbrottet av preskriptionsfristen till följd av en konkurrensmyndighets åtgärd i syfte att undersöka eller ingripa mot den överträdelse av konkurrensrätten som skadeståndstalan avser, ska upphöra tidigast ett år efter det att beslutet om fastställande av en överträdelse har blivit slutligt eller förfarandet har avslutats på annat sätt.
- 92 Domstolen erinrar i detta sammanhang om att det av fast rättspraxis framgår att ett direktiv inte i sig kan medföra skyldigheter för en enskild och det kan därför inte åberopas som sådant gentemot denne. Att utsträcka möjligheten att åberopa en bestämmelse i ett direktiv som inte införlivats eller införlivats felaktigt till att även omfatta förhållanden mellan enskilda skulle nämligen innebära att unionen gavs rätt att ålägga enskilda rättssubjekt skyldigheter med omedelbar

verkan, trots att den endast getts sådan behörighet i de fall där den har fått rätt att anta förordningar (dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 76).

- 93 Det framgår även av EU-domstolens praxis att den nationella domstolen, inom ramen för en tvist mellan enskilda, såsom den som är aktuell i det nationella målet, i förekommande fall är skyldig att, från och med den dag då ett icke införlivat direktivs införlivandefrist löper ut, tolka den nationella rätten så att den aktuella situationen omedelbart blir förenlig med bestämmelserna i det direktivet, dock utan att tolka den nationella rätten *contra legem* (dom av den 22 juni 2022, Volvo och DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, punkt 77).
- 94 Mot bakgrund av det ovanstående ska den tredje och den fjärde frågan besvaras enligt följande. Artikel 10 i direktiv 2014/104 och artikel 102 FEUF samt effektivitetsprincipen ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning, såsom den har tolkats av de behöriga nationella domstolarna, i vilken det föreskrivs en preskriptionsfrist på tre år för att väcka en skadeståndstalan för fortlöpande överträdelser av unionens konkurrensregler som
- börjar löpa, oberoende och särskilt för varje delskada som uppkommit till följd av en sådan överträdelse, från och med den tidpunkt då den skadelidande fick kännedom om eller rimligen kan anses ha fått kännedom om att han eller hon har lidit en delskada, och om identiteten hos den person som är skyldig att ersätta skadan, utan att den skadelidande har fått kännedom om att det aktuella beteendet utgör en överträdelse av konkurrensreglerna och utan att överträdelserna har upphört, och
 - som inte tillfälligt kan upphöra att löpa eller avbrytas under kommissionens utredning av en sådan överträdelse.

Artikel 10 i direktiv 2014/104 utgör också hinder för en sådan lagstiftning i den mån denna inte föreskriver att preskriptionsfristen tillfälligt ska upphöra att löpa åtminstone upp till ett år efter det att beslutet om fastställelse av överträdelserna har blivit slutligt.

Rättegångskostnader

- 95 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (stora avdelningen) följande:

Artikel 10 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/104/EU av den 26 november 2014 om vissa regler som styr skadeståndstalan enligt nationell lagstiftning för överträdelser av konkurrensrättsliga bestämmelser i medlemsstaterna och i Europeiska unionen och artikel 102 FEUF samt effektivitetsprincipen ska tolkas på följande sätt:

De utgör hinder för en nationell lagstiftning, såsom den har tolkats av de behöriga nationella domstolarna, i vilken det föreskrivs en preskriptionsfrist på tre år för att väcka en skadeståndstalan för fortlöpande överträdelser av unionens konkurrensregler som

- **börjar löpa, oberoende och särskilt för varje delskada som uppkommit till följd av en sådan överträdelse, från och med den tidpunkt då den skadelidande fick kännedom om eller rimligen kan anses ha fått kännedom om att han eller hon har lidit en delskada, och om identiteten hos den person som är skyldig att ersätta skadan, utan att den skadelidande har fått kännedom om att det aktuella beteendet utgör en överträdelse av konkurrensreglerna och utan att överträdelsen har upphört, och**
- **som inte tillfälligt kan upphöra att löpa eller avbrytas under Europeiska kommissionens utredning av en sådan överträdelse.**

Artikel 10 i direktiv 2014/104 utgör också hinder för en sådan lagstiftning i den mån denna inte föreskriver att preskriptionsfristen tillfälligt ska upphöra att löpa åtminstone upp till ett år efter det att beslutet om fastställelse av överträdelsen har blivit slutligt.

Underskrifter